

Pietų aukštaičių šnektose vartojamų slavizmų vertinimo atspalviai

Vilija Ragaišienė

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva
El. paštas: vilija.ragaišiene@lki.lt
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5026-4667>

Santrauka. Straipsnyje aptariami pietų aukštaičių šnektose vartojamų skolinių (daiktavardžių ir būdvardžių) iš slavų kalbų konotacija, vartojimo kontekstas ir polinkiai. Atliktas tyrimas atskleidė skolinių pastoviosios ir kontekstinės konotacijos skirtumus. Pastovioji konotacija dažniausiai būdinga skoliniams, pavadinantiems asmenis pagal charakterio ypatybes, įpročius ir polinkius, įvardijantiems žmogaus ir kitų gyvų būtybių elgesio ir charakterio ypatybes, rečiau – fizines ypatybes. Slavizmai kontekstinę konotaciją įgauna kontekstuose (žodžių junginiuose ir sakiniuose), kuriuose tam tikru aspektu vertinamos aptariamo objekto (žmogaus ar kitos gyvos būtybės) fizinės ypatybės ir išvaizda. Pastoviosios konotacijos skolinių teigiamas ar neigiamas vertinimo atspalvis gali būti fiksuojamas ne tik atskirame žodyje, bet ir platesniame vartosenos kontekste. Pietų aukštaičių šnektose skolinams dažniausiai būdinga neigiama konotacija. Aptariamo objekto vertinimo spektras yra gana platus: nuo pašmaikštavimo iki pašiepimo ar net patyčių. Atliktas tyrimas rodo, kad skoliniai tam tikruose kontekstuose vartojami kaip turintys didesnę emocinę raišką nei bendrinės kalbos žodžiai. Neretai skoliniai implikuoja ne tiek aptariamo objekto, įvardijamo dalyko vertinimą, kiek didelį (ar didesnį) jo kiekį, intensyvumą ar kt.

Reikšminiai žodžiai: skolinys, slavizmas, konotacija, šnektos, pietų aukštaičiai.

Shades of the Assessment of Slavic Loanwords in Southern Aukštaitian Subdialects

Summary. The article discusses the connotation, context of usage and tendencies of loanwords (nouns and adjectives) from Slavic languages used in the subdialects of the Southern Aukštaitians. The research conducted revealed that the constant connotation is usually characteristic of loanwords that name persons and other living beings by their character traits, habits and inclinations, less often by their physical characteristics. Loanwords acquire a contextual connotation in contexts (combinations of words and sentences) in which the physical characteristics and appearance of the object under discussion (a person or other living being) are assessed from a certain aspect. The positive or negative shade of the assessment of loanwords with constant connotation can be used not only in a word taken separately but also in a wider context of usage. Loanwords of Southern Aukštaitian subdialects usually have a negative connotation. The spectrum of the assessment of the object in question is quite wide: from teasing to ridicule or even bullying. Loanwords in certain contexts are used as having a greater emotional expression than standard language words.

Keywords: loanword, Slavism, connotation, subdialect, Southern Aukštaitians.

Received: 2023.04.14. Accepted: 2023.05.15

Copyright © 2023 Vilija Ragaišienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Оценочные оттенки славизмов в южноаукштайтских говорах Литвы

Аннотация. В статье анализируются коннотации и контексты употребления заимствований (существительных и прилагательных) из славянских языков в южноаукштайтских говорах. Проведенное исследование демонстрирует различия между постоянными и контекстными коннотациями. Постоянная коннотация обычно свойственна заимствованиям, называющим лица по особенностям характера, привычкам, склонностям, определяющим особенности поведения и характера человека и других живых существ, реже – по физическим особенностям. Контекстную коннотацию славизмы приобретают в контекстах (в словосочетаниях и предложениях), в которых в определенном аспекте оцениваются физические характеристики, внешний вид обсуждаемого объекта. Положительный или отрицательный оценочный оттенок постоянной коннотации может фиксироваться не только в отдельно взятом слове, но и в более широком контексте употребления. В южноаукштайтских говорах заимствованиям чаще всего свойственна отрицательная коннотация. Оценочный спектр довольно широк, начиная от насмешки и вплоть до издевательства. Исследование показало, что заимствования в некоторых контекстах употребляются как имеющие большую эмоциональную силу, чем общелитовская лексика. Славизмы часто имплицируют оценку не столько обсуждаемого объекта, сколько большое количество, интенсивность и др.

Ключевые слова: заимствования, славизм, коннотация, диалект, южноаукштайтский говор.

Pietų aukštaičiams iš seno būdingi artimi ryšiai su slavais. Didesnė pietų aukštaičių ploto dalis ribojasi su Lenkija ir Baltarusija, todėl patarmėje gausu skolinių iš slavų kalbų [Leskauskaitė 2020, 79–88; Ragaišienė 2018, 71–83; 2020, 89–96]. Lingvistinėje literatūroje skoliniais laikomi žodžiai, įvairių kontaktų (ekonominių, kultūrinių, politinių ir kt.) keliu atėję iš kitų kalbų [plg. Jakaitienė 2010, 227; Kardelis 2016, 1 ir ten min. lit.]. Šiame straipsnyje nagrinėjami skoliniai, į lietuvių kalbą atėję per slavų (lenkų, baltarusių, rusų) kalbas, vadinami slavizmais¹.

Apie pietų aukštaičių šnektų žodyną – paveldėtąją ir skolinąją leksiką – rašyta palyginti nedaug. Paskelbtose publikacijose nagrinėjama skolinių semantika, morfologinės ypatybės, vartojimo dažnumas, santykis su bendrinės lietuvių kalbos leksika, aptariami skolinių atėjimo būdai, jų asimiliacija, adaptacijos ir integracijos procesai ir kt. [Leskauskaitė 2006, 391–402; 2016, 82–84; 2020, 79–88; 2022, 195–206; Ragaišienė 2018, 71–83; 2020, 89–96]. Pietų aukštaičių medžiaga remiamasi tiriant lietuvių bendrinėje kalboje ir tarmėse vartojamus skolinius, sudarant jų žodynus [Sakalauskiene 2006, 221–231; Kregždys 2016; Kardelis 2016 ir kt.]. Tačiau iki šiol plačiau nenagrinėta pietų aukštaičių šnektose rastų skolinių konotacija, jiems būdingi vertinimo atspalviai, vartojimo kontekstas².

¹ Ne visuomet yra visiškai aiškus skolinių atėjimo į šnektas kelias. Dažnai „sunku, o kartais ir visai neįmanoma nustatyti, iš kurios slavų kalbos vienas ar kitas žodis atėjo į šnektą, nes šios kalbos juos vartoja ta pačia reikšme, dažnu atveju nesiskiria jų fonetika“ [Sakalauskiene 2006, 222; plg. Kardelis 2003, 11–12]. Pietų aukštaičių šnektose vartojami skoliniai iš germanų kalbų dažniausiai yra atėję per slavus [plg. Kabašinskaitė 2014, 67–68].

² Dėmesys atkreiptas tik į žmogų ir jo aplinką (socialinius santykius, darbinę veiklą ir buitines sąlygas) apibūdinančius skolinius ir jų vartojimo polinkius pietų aukštaičių šnektose [Ragaišienė 2020a, 246–276; 2022, 390–408].

Lietuvių lingvistinėje stilistikoje konotacija suprantama kaip sudėtinė žodžio reikšmės dalis, kuri „aprėpia viską, kas yra už žodžio denotatyvinio turinio“ [Pikčiilingis 1975, 12] arba, tiksliau, kaip „žodžiu komunikuojama informacija apie savitą kalbos vartotojo (kalbėtojo ir pašnekovo) santykį su designatais arba apie pačių bendraujančių žmonių tarpusavio santykius“ [Jakaitienė 1988, 49]. Konotacinę žodžio reikšmę sudaro emocinis-ekspresinis ir funkcinis komponentai [Župerka 1983, 13; plg. Jakaitienė 1988, 49]. Tekstynų medžiagos analizė rodo, kad leksinės reikšmės sudedamoji dalis konotacija gali būti aptinkama ne tik atskirame žodyje, bet ir jo vartojimo kontekste – žodžių junginyje, sakinyje, tekste [Marcinkevičienė 2001, 55; plg. Župerka 1983, 13, 11 išn.; Kvašytė, Župerka, Maskuliūnienė 2020, 15].

Šio straipsnio tikslas – remiantis pietų aukštaičių tarminių tekstų ir žodynų medžiaga aptarti slavizmų (daiktavardžių ir būdvardžių) konotaciją, atskleisti skolinių vartojimo kontekstą ir polinkius. Sinchroninio pobūdžio tyrimu siekiama nustatyti, kokių semantinių grupių skoliniais dažniausiai būdinga pastovioji konotacija ir kokiuose kontekstuose neutralia reikšme vartojami žodžiai gali įgyti vadinamąją laikinąją konotaciją.

Pietų aukštaičių šnektose vartojamiems skoliniais analizuoti taikomas aprašomasis ir semantinės analizės metodas.

Straipsnyje nagrinėjama medžiaga surinkta iš XX a. antros pusės – XXI a. pradžios pietų aukštaičių patarmės rašytinių šaltinių ir asmeninės kartotekos. Medžiagos pagrindą sudaro išsamiųjų tarminių žodynų (dvitomio „Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodyno“, „Druskininkų tarmės žodyno“ ir rengiamo „Lenkijos lietuvių šnektų žodyno“ kartotekos) ir tarminių tekstų rinkinių (leidinių „Kučiūnų krašto šnektos tekstai“, „Marcinkonių šnektos tekstai“, „Seirijų šnektos tekstai“, „Leipalingio apylinkių tekstai“, „Švendubrės apylinkių tekstai“, „Lietuvių tarmių tekstai 1. Balatna (Varanavas)“, „Ramaškonų šnektos tekstai“ ir „Lenkijos lietuvių šnektų tekstai“) duomenys. Į tyrimą įtraukti „Lietuvių kalbos žodyne“ ir „Palyginimų žodyne“ pateikti pietų aukštaičių šnektų faktai.

Tiriamuose šaltiniuose rasta apie 1200 slavizmų. Dauguma jų yra leksiniai skoliniai, t. y. paskolinti forma ir turiniu, pvz.: *skūpas*, *-a / skūpus*, *-i* (brus. *скуньы*) ‘šykštus’, *žebrovoti* (l. *zebrać*, brus. *жебровать*) ‘elgetauti’³. Pagal svetimą darybinį modelį pasidarytų vedinių rasta gerokai mažiau (prie jų priskiriami ir vadinamieji hibridai⁴, kurių viena dalis yra svetima, o kita – lietuviška, pvz.: *berazumis*, *-ė* ‘kvailys, pusprotis’, *cibulialaiškis* ‘svogūno laiškas’). Naujųjų skolinių iš slavų kalbų rasta mažai, pvz.: *dzialka* (l. *dzialka*,

³ Straipsnyje aptariamų skolinių reikšmės paimtos iš leksikografinių šaltinių – „Lietuvių kalbos žodyno“ arba „Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodyno“.

⁴ Hibridai, turintys iš dalies savą, iš dalies paskolintą raišką, laikomi tarpiniu skolinių variantu [Jakaitienė 2010, 211].

brus. *дзялка*) ‘sklypas; kolūkio paskirta nuravėti daržovių vagų norma’; *kolkoz* (rus. *колхоз*) ‘sovietmečio kolektyvinis ūkis, kolūkis’ [Ragaišienė 2022, 393]⁵.

Nemaža dalis slavizmų, galima sakyti, šnektose jau nevartojami (paliudyti tik kartą ar du). Kai kurių asmenų pavadinimų pagal užsiėmimą, amatą, dalies namų apyvokos ir buities reikmenų pavadinimų traukiami iš aktyvios vartosenos lemia jais įvardijamų realių nykimas, polinkis skolinius keisti bendrinės kalbos atitikmenimis ir kt. priežastys [Leskauskaitė 2006, 65–66; 2016, 83–84; Ragaišienė 2018, 75]. Dėl pavyzdžių stokos neretai sunku spręsti apie tokių skolinių konotaciją ir vartosenos polinkius.

1. Nemažą dalį tiriamosios medžiagos sudaro skoliniai, kuriems stilistiniai atspalviai būdingi bet kuriomis aplinkybėmis. Jie visuomet turi tam tikrą vertinamąjį (teigiamą arba neigiamą) atspalvį. Pastovioji neigiama konotacija dažniausiai būdinga slavizmams, pavadinantiems asmenis pagal charakterio ypatybes, įpročius ir polinkius, pvz.: *balamūtas* (rus. *баламут*, l. *balamut*) ‘padauža, išdykėlis’, *laidokas*, *-ė* (l. *laidak*, brus. *лаўдак*) ‘nenaudėlis, girtuoklis, palaidūnas, tinginys’, *latras* / *latris* (l. *lotr*) ‘valkata, girtuoklis, paleistuvis’, *pijokas*, *-ė* (plg. l. *pijak*, brus. *пяк*) ‘girtuoklis’, *razbainykas*, *-ė* (l. *rozbojnik*, brus. *разбойник*) ‘plėšikas, vagis’, *ultojus* / *ultojas* / *ultojis* (brus. *гультай*, l. *hultaj*) ‘tinginys, veltėdis’, *žulikas* (l. *žulik*) ‘apgavikas, sukčius, vagis, plėšikas’ ir kt. Šiai grupei priskirtinų teigiamą konotaciją turinčių skolinių tiriamuose šaltiniuose rasta labai mažai, pvz.: *baikorius* / *baikorius* (l. *bajkarz*) ‘juokdarys’⁶. Toks teigiamo ir neigiamo vertinimo santykis suprantamas, nes iš pagrindinių penkių emocijų keturios (pyktis, pasibjaurėjimas, liūdesys, baimė) yra neigiamos, tik viena (džiaugsmas) – teigiama [plg. Lapė, Navikas 2003, 173–177; Bagdonas, Bliumas 2019, 75]. Tai paaiškina, kodėl neigiamas vertinimas kalboje išreikštas dažniau negu teigiamas [Gudavičius 2000, 130–132; plg. Jakaitienė 1988, 51]. Dialektologai atkreipę dėmesį, kad lietuvių kalbos tarmėse ypač paplitę neigiamas žmogaus būdo savybes įvardijantys žodžiai [Jasiūnaitė 1995, 37; Gritėnienė 2018, 318–338; Sakalauskienė 2022, 284–292, 298; Ragaišienė 2022, 397]⁷. Aptariamų skolinių intuityviai jaučiama konotacinė reikšmė net be konteksto implikuoja stiprų vertinamąjį aspektą, t. y. patys žodžiai žadina jausmus, sukelia įvairių asociacijų, turi ekspresijos galią [plg. Pikčilingis 1975, 9; Gritėnienė 2018, 336]. Tai

⁵ Skoliniais pavadinamos naujos sinoniminės sąvokos [Stundžia 1978, 138–139; plg. Rutkowska, Sawaniewska-Mochowa 2012, 123, 135]. Punsko šnektose gausu naujas realijas įvardijančių skolinių iš lenkų kalbos, pvz.: *chodnykas* (l. *chodnik*) ‘šaligatvis, takas’, *dlugopisas* (l. *dlugopis*) ‘rašiklis’ ir kt. [Vaičiulienė 2013, 179; Ragaišienė 2018, 74–75].

⁶ Plg. dar hibridinės kilmės vedinį *šposinykas*, *-ė* (plg. vok. *Spaß* ‘pokštas, išdaigos, juokai, džiaugsmas, malonumas’) ‘pokštininkas’.

⁷ Tai aiškinama psichologinėmis ir socialinėmis priežastimis, nes „visa, kas gera, paprastai laikoma normaliu dalyku, o ypatingų emocijų dėl normalių dalykų niekas nereiškia“ [Jakaitienė 1988, 51].

patvirtina ir nagrinėjamų neigiamą vertinamąjį atspalvį turinčių daiktavardžių junglumo polinkiai. Tiriamuose šaltiniuose vyrauja veiksmožodiniai junginiai, pvz.: *laidokai geria* Mst; *laidokai geria, valkiojas* Mtl; *latras pralakė* ‘pragėrė’ Rdm; *pijokas geria* Jsk; *razbainykai užpuolė* Mrk; *ultojas nedirba* Krkš; *ultojus nedarbuja* Kb; *ultojus tingi* Drsk; *ultojai banditauna, plėšikauna* Mrc; *žulikas pavogė* Spg. Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, veiksmožodžiai yra susiję su skolinių designatine reikšme, plg. *ultojus* (designatinė reikšmė ‘darbo vengiantis žmogus’) *nedirba, nedarbuja* (designatinė reikšmė ‘nesiima veiklos’), *tingi* (designatinė reikšmė ‘vengia, nenori imtis veiklos’); plg. dar *pijokas* (‘žmogus, turintis polinkį dažnai vartoti svaigiuosius gėrimus’) *geria* (‘vartoja svaigiuosius gėrimus, girtauja’). Pasitaiko atvejų, kai veiksmožodžio konotacinė reikšmė pabrėžia skoliniui būdingą vertinamąjį aspektą, pvz.: *razbainykas valkiojas* Krkš; *žulikas trainiojasi* Rdm; *žulikai bindzinėja* Bd. Veiksmožodžiai *valkiotis, bindzinėti* ir *trainiotis* skolinių *razbainykas* ir *žulikas* designatinę reikšmę nusako vaizdu ir sustiprina vertinamąjį aspektą – asmenys, linkę sukčiauti, vogti ar plėšikauti, be darbo vaikštinėja, slampinėja, šlaistosi dairydami, ieškodami ką pavogti, plg. *Laidokai prasigėrę tąsosi gryni ir basi apie kampus* Rdm.

Su aptariamais skoliniais pietų aukštaičių šnektose labai retai sudaromi būdvardiniai junginiai, pvz.: *tikras ultojis* Kpč, *gera žulikė* Kb, *retas pijokas* Lp, *dideli ultojai* Drsk, *didžiausias latras* Rdm. Būdvardžiai *geras, retas, tikras* ir *didelis* sustiprina skolinių konotacinę reikšmę, pabrėžia jais pavadinamų asmenų neigiamas charakterio ypatybes, nepriimtinas įpročius ir polinkius, plg. dar *Žentas buvo paskutinis pijokas ir žulikas ant svieto* ‘didžiausias girtuoklis ir sukčius’ Rdm. Neigiamą apibūdinamo asmens vertinimą pietų aukštaičiai dažniau linkę pabrėžti vartodami įvardžius *kokis, -ia* ir *tokis, -ia / tokias, -ia*, prieveiksmius *labai* ir *baisiai*, pvz.: *Kokia laidokė, paleistuvė pirma marti buvo* Kb; *Ką tu padarysi tokiemi ultojami* Drsk; *Tokias ultojas – duok jam [pinigų] ir duok* Drsk; *Labai mano vyras laidokas* Mrc; *Sūnus ir tėvas buvo baisiai razbainykai, žulikai* Švnd⁸. Analogiška vartoseną būdinga ir teigiamos konotacijos skoliniais. Teigiamas vertinimas dažniausiai pabrėžiamas prieveiksmiu *labai*, plg. *Mano tėvulis buvo labai baikiorius* Krkš; *Kaimynai buvo linksmi, labai baikioriai* Pns.

2. Tiriamuose šaltiniuose rasta atvejų, kai teigiamą ar neigiamą žodžio konotaciją lemia kontekstas. Pavyzdžiui, pietų aukštaičių dažnai vartojamas skolinys *kytras, -a* (brus. *ximpy*, rus. *xимпый*, l. *chytry*) ‘gudrus, suktas, klas-

⁸ Stiprinamaisiais žodžiais gali būti parodoma, kad būdo ypatybė yra nepriimtina kaip pernelg intensyvi, išskirianti aptariamą objektą iš kitų. Tai geriausiai matyti iš skolinių *bistrus, -i* (rus. *быстрый*) ir *zbrainas, -a / zbrainus, -i* (l. *zbrojny*), kuriais apibūdinamas greitas, vikrus, smarkus žmogus ar gyvulys, vartosenos konteksto, pvz.: *Man būt per bistri žmona* Rud; *Šitokia zbraina karvė, kokie lenciūgai gali ją nulaikyti, atitrauks ir rankas* Lp.

tingas' gali implikuoti ne tik neigiamą, bet ir teigiamą aptariamo objekto vertinimą. Šiam būdvardžiui neigiama konotacija dažniausiai būdinga, kai kalbama apie žmogų, pvz.: *Kytras tu per daug* Al; *Cigonai kytri, su arkliais moka apsi-eiti* (apie gebėjimą parduoti seną ar sergantį arklį) Knv; *Mano uošvė kytra, gali visus apsukt 'apgauti'* Rdm; *Žmonės dėl savęs labai kytri, net Dievą apgauna, kytresni už Dievą* Mst; *Matai, kokis tu kytras, tu man uždavei ražančių visą kalbėt* (apie per didelę atgailą už mažą nusižengimą) Pns. Žmogaus gudrumas, suktumas pabrėžiamas jį lyginant su čigonu, lape, senu žvirbliu ar velniu, pvz.: *Kytras kap cigonas* Dbn; *Boba pastaikė kytra kap lapė* Kpn; *Diedas kytras kap senas žvirblis* Lš; *[Kaimynas] kytras kap velnias, visus apmauna* Bd. Tiriamuose šaltiniuose užfiksuoti palyginimai nėra atsitiktiniai. Lapės kaip gudrios veikėjos, velnio – kaip kvailo, bet sukto veikėjo paveikslai įsitvirtinę lietuvių pasakose ir kaimo žmonių pasakojimuose. Pavyzdžiui, gyvulinėse pasakose lapė vaizduojama kaip gudri, klatinga apgavikė [Sauka 1965, 15]. Žmogų lyginant su lape pabrėžiami, sustiprinami žodžiu *kytras* įvardijami neigiami būdo bruožai – suktumas, mokėjimas pataikauti siekiant naudos [Rosinienė 1990, 4; Gudavičius 1994, 17]. Pietų aukštaičių, kaip ir kitų patarnių, dis-kurse romų tautybės žmonės dažnai charakterizuojami neigiamai, pvz.: *cigonai meluoja* Knv; *cigonai vagia* Pvč; *cigonas iš sukimo gyvena 'apgaukinėja'* Knv; *Kas išgers kvortą šnapso, aš; kas suvalgys svarą lašinių, aš; kas nupjauš pievą; vyrai, šnekėkit ir jūs* (apie darbo vengiantį čigoną) Pns⁹. Ne tik tarnių, tautosakos, bet ir publicistikos tekstai rodo, kad lietuvių pasaulėvaizdyje čigonas dažniausiai suvokiamas kaip nepatikimas, kitus gebantis apgauti žmogus, negatyvus veikėjas [Anglickienė 2006, 167–182; Beresnevičiūtė 2010, 100]. Teigiama skolinio *kytras*, -a konotacija išryškėja, kai kalbama apie gyvūnų gebėjimą prisitaikyti prie aplinkybių, išvengti žūties ir pan., pvz.: *Šuva nesidusina, ale kap įpuola kilpon, tai jisai atsitupia ir sėdi, kytras* Kb; *Oi vilkai kytri buvo, karvių kap pargeni, tai vilkai karvių pėdais eina* Mst; *Kiškis kytras, apšukoja ir šunį* Kb; *Ot kokia kytra [katė], bijos kap yra svetimų* Drsk; *Kytras gaidys, neina toli nuo namų, kad vanagas neužpultų [vištų]* Krkš; *Knyvė labai kytra, kur knyvė suka, tai tę vaikai turi būt* Pns. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad pietų aukštaičiai, kalbėdami apie žmones ir kitas gyvas būtybes, žodžiu *kytras* pabrėžia kiek skirtingus dalykus: žmonių – suktumą, klatingumą (neigiamas vertinimas), gyvūnų – gudrumą, nuovokumą (teigiamas vertinimas).

Pastebėtina, kad tas pats sakiny su būdvardžiu *kytras*, -a gali reikšti tiek neigiamą, tiek teigiamą aptariamo objekto vertinimą, pvz.: *Dėl savęs kiekvienas [yra] kytras* Rdm, Vs, Mtl¹⁰. Iš turimos medžiagos matyti, kad skolinys

⁹ Tiesa, tiriamuose šaltiniuose rasta ir pavienių teigiamų atsiliepimų, pvz.: *Cigonai švarūs ir tvarkingi* Kb.

¹⁰ Šie pavyzdžiai užfiksuoti pasakojimuose apie žemių dalijimąsi (apgaulės būdu pasisavino kitų žemes) ir gaisrą (smėliu užgesino gaisrą ir išgelbėjo turtą).

kytras, -a gali reikšti ne tik savanaudiškumą, naudos siekimą (dažniausiai nepaisant kitų interesų), bet ir sumanumą, gebėjimą tinkamai savimi pasirūpinti. Pasakymas *dėl savęs kiekvienas kytras* tiriamose šnektose funkcionuoja kaip pastovusis sakinytis. Neretai jis vartojamas kaip pasakojimą apibendrinanti išvada, pvz.: *Kad žmogus nebūtų kytras, tai prapultų* Lp; plg. dar *Del savę[s] visi rozumni* (l. *rozumny*, brus. *разумны*) ‘protingi’ Mtl, Rdm, Pns; *Kožnas sau rozumnas* Vrnv. Aptartasis pavyzdys rodo, kad pastoviosios konotacijos skolinių vertinamasis atspalvis fiksuojamas ne vien atskirame žodyje ar sakinyje, bet ir didesnės apimties kontekste (pasakojime). Kitaip sakant, vieni aspektai remiantis žodžio reikšme yra žinomi arba nesunkiai numanomi, kiti išryškėja tik kontekste ir fiksuojami palyginti retai. Taigi šiuo atveju išryškėja kontekstinei konotacijai būdingi elementai, kurie papildo leksinės reikšmės semantinius komponentus ir suteikia denotacijoje neužfiksuotų reikšmės atspalvių [plg. Župerka 1983, 13, 11 išn.; Marcinkevičienė 2001, 56].

3. Atskirai aptartinos slavizmų perkeltinės reikšmės. Dažniausiai jos vartojamos siekiant išraiškiau pasakyti, emocionaliau perduoti informaciją, padaryti klausytojui didesnę poveikį ar parodyti požiūrį į apibūdinamą objektą, pvz.: *Eik tu, rūra* (l. *rura*, brus. *пыра*, vok. *Rohr, Röhre*) ‘užpakalis, subinė’, *neplepėjęs* (apie kvailą žmogų) Pns; *Nebliauk skerdžiamo barono balsu, vis tiek neduosiu [saldainio]* Rdm.

Tiriamose šnektose neretai perkeltinėmis reikšmėmis, paprastai realizuojamomis palyginimu, vartojami gyvūnų pavadinimai (zoomorfizmai). Skolinių *asilas* (s. sl. *осыль*), *baronas* (brus. *баран*, rus. *баран*, l. *baran*), *cecerukas* (brus. *цецярук*), *kalakutas* (l. *kalkut*, vok. *Kalekut*) konotacinėmis reikšmėmis apibūdinamos neigiamai vertinamos žmogaus išorinės arba vidinės ypatybės. Daiktavardžiai *asilas* ir *baronas* dažniausiai žymi būdo ypatybes. Nenuovokus, kvailas ar užsispyręs žmogus lyginamas su asilu ar baronu, pvz.: *Didelis, o durnas kaip asilas* Vrn; *Užsispyręs kaip asilas* Al; *Nusimano kap asilas aptiekoj* (l. *apteka*) ‘vaistinėje’ Lzd; *Žiūro kai baronas į naujus vartus* Krok; *Nebūk, vaikelį, kap baronas, nedaryk kap pakliuvo, klausyk tėvo* Vs. Mažiau rasta zoomorfizmų, apibūdinančių žmogaus fizines ypatybes, tiksliau, fizinės sveikatos neturėjimą. Sunkiai vaikstantis žmogus gali būti lyginamas su kalakutu, pvz.: *Tąsaus (šiaip taip vaikštineju) kaip kalakutas* Mrs, prastai girdintis – su tetervinu, pvz.: *Nusenau, pasidariau kurčias kap cecerukas* Mrk. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad pietų aukštaičių šnektose vartojamiems skoliniams būdingi tie patys vartosenos polinkiai kaip ir kitiems lietuvių kalbos zoomorfizmais¹¹. Kaip žinoma, žmonių vadinimas gyvūnų ar šliužų vardais paprastai

¹¹ Tai patvirtina skolinių ir jų lietuviškų atitikmenų vartoseną – žioplą, kvailą ar užsispyręs žmogus gali būti vadinamas tiek avinu, tiek baronu, pvz.: *Ar gali avinui išaiškint apie vaistus* Krkš; *Tikras baronas – neina pas daktarą, nors tu ką* Mtl.

žymi kalbėtojo neigiamą požiūrį į apibūdinamąjį [plg. Rosinienė 1990, 90; Gudavičius 2000, 95; Kazlauskaitė 2015, 290].

Tiriamuose šaltiniuose daugiausia rasta lyginamųjų konstrukcijų, kuriose skoliniai vartojami žmonių išvaizdai, fizinėms ypatybėms apibūdinti, mažiau – elgesio, būdo, charakterio savybėms įvardyti, pabrėžti, pvz.: *Stovi merga kap strūna* (l. *struna*, rus. *струна*) ‘styga’ Kb; *Tiek prisigėrė vakar, kad da šiandien smirda kap bravoras* (l. *browar*, brus. *бровар*) ‘spirito ar naminės degtinės varykla’ Rdm¹² [Ragaišienė 2020a, 257; 2022, 394–395].

Žmogui apibūdinti, išvaizdai ar fizinėms ypatybėms įvertinti gali būti vartojami įvairių semantinių grupių skoliniai [plg. Gudavičius 2007, 174]. Dažniausiai pietų aukštaičiai žmogų ar jo kūno dalis lygina su namų apyvokos daiktais ar ūkio padargais pagal tam tikrus išorinius požymius:

- 1) didumą (ir ilgumą), pvz.: *Bernas tep nieko būtu, tik toj nosis kap kočėlas* (brus. *качала*) ‘grūdiklis, grūstuvus; apvalus įrankis baltiniams lyginti’ Rdm; *Senio nosis didžiausia kap palyčia* (brus. *налица*) ‘žagrės ar plūgo verstuvė’ Krkš; *[Bitės] mane kap įkando, va kur va pačian galelin nosies, apsaugok Viešpatie, nor statyk uzboną* (l. *dzban*, brus. *збан*) ‘ąsotį’ Mst; *Koja pasidarė kap viedras* (brus. *вядро*, l. *wiadro*) ‘kibiras’ Spg;
- 2) aukštumą, plonumą, pvz.: *Merga buvo ilga kap kačerga* (brus. *качарга*) ‘žarsteklis, maišiklis’ Lp; *Senis baisiai plonas, ilgas kap dišlius* (l. *dyszal*, vok. tarm. *diesel*) ‘vežimo gražulas’ Mtl;
- 3) tiesumą, pvz.: *Bernelis godnas, aukštas, tiesus kap strūna* Kb;
- 4) storumą, apkūnumą, pvz.: *Ritas senė kap bačka* (brus. *бочка*) ‘statinė’ Lp; *Diedo pilvas didžiausias kap bačka* Lzd; *Merga kap sprogėlė, kap bulka* (l. *bulka*) ‘banda, bandelė’ Drsk; *Jų vaikai maži, stori kap kūlokai* (rus. *кулак*, l. *kulak*) ‘kumščiai’, *ledva rieda keliu* Krkš; *Merga stambi, stora kap melnyčia* (brus. *мельница*) ‘malūnas’ Arm.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad kalbantysis, apibūdinamas žmogų, vertina jo išvaizdą tam tikru aspektu, t. y. vienais atvejais žavisi tiesumu, kitais – menkinamai atsiliepiama apie aukštą ūgį, didelę nosį ar storą pilvą [Ragaišienė 2019, 57]. Skoliniai aptariamą ypatybę nusako vaizdu, sustiprina emocinį vertinamąjį atspalvį, pvz.: *Diedo kojės gal nuo gimimo nemazgotos, padai juodi kap kaime padlagas* (l. *podłoga*, brus. *надлаза*) ‘grindys’ Lp. Dažniausiai palyginimams būdinga neigiama konotacija, t. y. aptariamą objektą siekiama sumenkinti, pašiepti ar net pasityčioti, plg. *Jo galva tikras duršliokas* (l. *dursz-lak*, vok. *Durshschlag*) ‘kiaurasamtis’, *niekas joj neužsilaike* Švn ir *Jo galva kap va šitas trūkęs uzbonas – didžiulė, tuščia ir neskamba* Krkš. Skolinio

¹² Pateiktame pavyzdyje kalbama apie skleidžiamą kvapą, kuris primena varyklą.

konotacija, tiksliau, teigiamas ar neigiamas vertinimas, išryškėja kontekste, t. y. atskleidžiamas gretinant panašius dalykus pagal išorinius, vidinius ar kt. požymius. Vertinamasis atspalvis būdingas ne atskirai paimtam skoliniui, jis išryškėja žodžio vartojimo kontekste (dažniausiai sakinyje). Analogiška vartoseną būdinga ir palyginimams su bendrinės kalbos žodžiais, pvz.: *Nuo alaus senio pilvas kap statinė* Krkš; *Buvau labai aukšta, i buvau labai dikta, visi sakė jyj kap malūnas* Mrc. Pavyzdžių su bendrinės kalbos žodžiais rasta ne daug. Jei patarmėje kaip sinonimai funkcionuoja paveldėtosios ir skolintosios leksikos žodžiai, objektas, su kuriuo lyginama, dažniau įvardijamas skoliniu. Pavyzdžiui, sušalęs, nerangus žmogus ar jo trumpas ir storas kaklas lyginamas su kačėnu (brus. *качан*, rus. *кочан*, l. *kaczan*) Rdm, Bd, Mtl, Mrc, Vlk, o ne su kopūsto kotu.

4. Lingvistinėje literatūroje atkreiptas dėmesys, kad pietų aukštaičių dis-kurse skoliniai suvokiami kaip turintys didesnę emocinę raišką nei bendrinės kalbos žodžiai [Ragaišienė 2022, 402]. Matyt, todėl skolinius dažniau nei bendrinės kalbos žodžius linkstama vartoti, kai norima padaryti įspūdį, sumenkinti pašnekovą, pagrasinti ar įspėti, pvz.: *Eik tu, rūra, neplepėjęs* (apie kvailą žmogų) Pns; *Pabučiuok tu man rūron ir važiuok namo* Rdm; *Aš tau, kad duosiu kūlokū* Rdm; *Kad dėsiu į mazgaunią* (l. *mozgownia*) ‘galvą, smegeninę’, *tai žinosi* Krok; *Gausi čebatu* (brus. *чобам*) ‘ilgu auliniu batu’ *mazgaunion*, *tai žinosi, kap pletkus nešiot* Spg; *Kad tu durnas kap čebato aulas* Krsn. Šiais atvejais skoliniai įgyja kontekstinę, laikinąją konotaciją, išryškėja neigiamas vertinamasis atspalvis.

Tai, kad skoliniai gali būti laikomi ekspresyvesniais, labiau pabrėžiančiais įvardijamą ypatybę ar išryškinančiais tam tikrus įpročius ar polinkius nei bendrinės kalbos žodžiai, rodo dažnai pietų aukštaičių šnektose užrašomų žodžių *girtuoklis*, *-ė*, *pijokas*, *-ė*, *latras* ir *laidokas*, *-ė* vartoseną. Kai kalbama apie girtaujančią, dažnai pasigeriantį asmenį, vartojami skoliniai (jie sudaro apie 90 proc. užrašytų atvejų). Bendrinės kalbos žodis *girtuoklis*, *-ė* šnektose dažniausiai vartojamas, kai kalbama ne apie konkretų asmenį, o apie išgerti mėgstančius žmones apskritai, pvz.: *Kad pirma nebuvo girtuoklių* Pnč; *Mūs kaime gal ir buvo kokis vienas kitas girtuoklis* Bd.

Prielaidą, kad skoliniam priskiriama didesnė emocinė raiška, kad ir netiesiogiai, remia tiriamose šnektose tiems patiems arba labai artimiems žmogaus charakterio bruožams (kartais ir fizinėms ypatybėms) įvardyti greta bendrinės kalbos žodžių vartojami keli skoliniai, pvz.: *godnas*, *-a* / *gadnas*, *-a* (brus. *годны*) ‘tinkamas, geras, vertas’ ir *glaunas*, *-a* (brus. *гладны*) ‘šaukus, geras’ Bd, Rdm, Krkš, Sn; *markatnas*, *-a* (l. *markotny*) ir *nudnas*, *-a* / *nūdnas*, *-a* (l. *nudny*) ‘liūdnas, nusiminęs’ Mrc, Pns; *zajadlas*, *-a* (plg. l. *zajadły*) ‘įkyrus, užsispyręs’ ir *zbradnus*, *-i* (plg. brus. *збройны*, l. *zbrojny*) ‘išdykęs, padūkęs’

Mrg, Zrv¹³. Šių būdvardžių funkcionavimas šnekte gali būti nulemtas jiems būdingų skirtingų denotatinių ar konotacinių sememų [plg. Gudavičius 1994, 20–21]. Pavyzdžiui, būdvardžio *nūdnas*, *-a* semoje juntama žodžiui *markatnas*, *-a* nebūdinga neigiamo emocinio vertinimo semema ‘keliantis nuobodulį’. Būdvardžiu *nūdnas*, *-a* gali būti apibūdinamas ne tik liūdnas, nusiminęs, bet ir pernelyg į blogą savijautą dėmesį kreipiantis ir daug apie tai kalbantis žmogus. Pavadindamas žmogų *nūdnu*, kalbantysis lyg ir sako, kad jam ši apibūdinamo asmens savybė yra nepriimtina, kelianti nuobodulį¹⁴.

Tiriamuose šaltiniuose rasta atvejų, kai sakinyje greta vartojami tą pačią teigiamą arba neigiamą savybę įvardijantys būdvardžiai – skolinys ir bendrinės kalbos žodis, pvz.: *Gal seni visi žmones durni, kvailūs* Mrc; *Mano vyras geras, visur tinkamas, labai tokis godnas* Rdm; *Į senatvę pasidarė kokis markatnas, liūdnas, sėdi prie lango nusiminęs* Lp. Skolinių denotatinė reikšmė neretai pabrėžiama žodžiais *koks*, *-ia*, *tokis*, *-ia*, *suvis*, *labai* ir kt., aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio formomis, pvz.: *Kad jis būt kvailas, tai da būt pusė bėdos, ale jis suvis durnas* Krkš; *Šitoj kaimynė smalsi, visas laikas tokia labai cekava* (l. *ciekawý*) Rdm; *Šuva gudrus, nepaimsi jo, kytresnio ir būt negali* Bd [plg. Kazlauskaitė 2015, 289]. Bendrinės kalbos žodžiais įvardijamų daiktų, apibūdinamų asmenų, reiškinių ir pan. ypatybės, teigiamą ar neigiamą jų vertinimą sustiprina, pabrėžia ta pačia ar labai artima reikšme vartojami skoliniai, pvz.: *Mano jau ne galva, vaikelį, o mazgaunia palikus* Rdm; *Tę ne kuodas, tę tokis kap kaltūnas ant galvos sudarytas* Bd. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad greta vartojami bendrinės kalbos žodis ir skolinys kuria priešpriešos santykį, palygina jais įvardijamus dalykus emociiniu ir vaizdiniu aspektu. Skoliniui būdinga konotacinė reikšmė atskleidžia ne tik kalbėtojo požiūrį, bet ir parodo kalbinio akto dalyvių tarpusavio santykius [plg. Kazlauskaitė 2015, 289]. Aukščiau pateiktame pavyzdyje nepatinkančios kaimynės įmantriai, neįprastai susuktas kuodas vadinamas kaltūnu; t. y. vertinama (ne)tvarkingumo, (ne)įprastumo požiūriu. Neretai skoliniu siekiama tiksliau apibūdinti aptariamą objektą, pateikti realų jo vaizdą, atskleisti tikrąją padėtį. Aptarimo objekto vertinimas dažniausiai parodomas bendrinės kalbos žodžiu, skoliniu atskleidžiamas ne tiek vertinimas, kiek didelis (ar didesnis) įvardijamo dalyko kiekis, intensyvumas ir pan., pvz.: *Netikėlis diedas, tokis bezmėnas* (brus. *бязмен*), *geros dienos per jį nemato boba* Rdm. Kitaip sakant, skoliniu pasa-

¹³ Ko gero, didesne emociine raiška (ne vertinimu) aiškintinas ir skolinio *razumnas*, *-a* tiriamose šnektose dažnesnis vartojimas nei bendrinės kalbos žodžio *protingas*, *-a*. Kalbantysis, vartodamas skolinį, tarsi labiau pabrėžia denotacinę vertinimo semą, labiau atskleidžia savo požiūrį į aptariamą objektą, pvz.: *Tas negėrė, labai rozumnas buvo bernas* Rud; *Višta yra rozumna, ko dar kitų vištukų neprisiima* Mrc; plg. dar paremijas *Geriau su rozumnu pamest, nei su durnu* (plg. brus. *дурны*, l. *durny*) *rast* Rdm; *Gerai rozumnas mokyt, o gražus rėdyt* Vrn.

¹⁴ Kitose patarmėse būdvardžiai *markatnas*, *-a* ir *nudnas*, *-a* / *nūdnas*, *-a* gali būti vartojami ir reikšme ‘keliantis liūdesį, nuobodus’ prastam orui ar nesusiklosčiusiam gyvenimui apibūdinti.

koma tai, kas yra ne visai įprasta ar priimtina. Skolinius vartoti, kaip ir žodžius skolintis, kad ir netiesiogiai, gali skatinti ir tokie veiksniai kaip svetimos kultūros ir kitų kalbų prestižas, noras padaryti įspūdį, parodyti savo socialinį statusą, dalyko išmanymą ir pan. [Karaliūnas 1997, 350–354].

Išvados

Pietų aukštaičių šnektose pastovioji konotacija būdinga skoliniams, pavadinantiems asmenis pagal charakterio ypatybes, įpročius ir polinkius, įvardijantiems žmogaus ir kitų gyvų būtybių elgesio ir charakterio ypatybes, rečiau – fizines ypatybes. Šios grupės žodžių konotacija fiksuojama žodžių leksinėje reikšmėje, ji aiški ir be vartosenos konteksto. Šnektose labiau paplitusi neigiamos konotacijos skolinioji leksika, kuriai būdingas gana platus vertinimo spektras: nuo pašmaikštavimo iki pašiepimo ar net patyčių. Pastoviosios konotacijos skolinių vertinamasis teigiamas ar neigiamas atspalvis gali būti fiksuojamas ne tik atskirame žodyje, bet ir platesniame jo vartosenos kontekste (žodžių junginyje, sakinyje ar tekste).

Kontekstinės konotacijos vartosenos atvejų tiriamuose šaltiniuose rasta palyginti nedaug. Skoliniai papildomų reikšmės atspalvių įgauna tik tam tikrame kontekste (žodžių junginyje ar sakinyje). Kontekstinė konotacija dažniausiai fiksuojama tekstuose, kuriuose aptariama žmonių išvaizda ir fizinės ypatybės. Tiriamuose šaltiniuose daugiausia rasta lyginamųjų konstrukcijų, kuriose skoliniai vartojami tam tikriems objekto aspektams atskleisti, pabrėžti. Aptariamą ypatybę skoliniai dažniausiai nusako vaizdu, sustiprina vertinamą ir suteikia emocinį atspalvį.

Atliktas tyrimas rodo, kad skoliniai tam tikruose kontekstuose vartojami kaip turintys didesnę emocinę raišką nei bendrinės kalbos žodžiai. Neretai skoliniai implikuoja ne tiek aptariamo objekto, įvardijamo dalyko vertinimą, kiek didelį (ar didesnį) jo kiekį, dydį, intensyvumą ar kt.

Vietovardžių sutrumpinimai

Al – Alytus	Krok – Krokialaukis, Alytaus r.
Arm – Armoniškės, Baltarusija	Krsn – Krosna, Lazdijų r.
Bd – Būdvietis, Lazdijų r.	Knv – Kaniava, Varėnos r.
Dbn – Dubininkas, Varėnos r.	Lp – Leipalingis, Druskininkų sav.
Drsk – Druskininkai	Lš – Liškiava, Varėnos r.
Jsk – Jausaukai, Varėnos r.	Lzd – Lazdijai
Kb – Kabeliai, Varėnos r.	Mrc – Marcinkonys, Varėnos r.
Kpč – Kapčiamiestis, Lazdijų r.	Mrg – Margionys, Varėnos r.
Kpn – Kapiniškiai, Varėnos r.	Mrk – Merkinė
Krkš – Krikštonys, Lazdijų r.	Mrs – Miroslavas, Alytaus r.

Mst – Musteika, Varėnos r.
Mtl – Meteliai, Lazdijų r.
Pns – Punkskas, Lenkija
Pvč – Puvočiai, Varėnos r.
Rdm – Rudamina, Lazdijų r.
Rud – Rudnia, Varėnos r.
Sn – Seinai, Lenkija
Spɡ – Sapiegiškiai, Lazdijų r.

Švn – Šventežeris, Lazdijų r.
Švnd – Švendubrė, Druskininkų sav.
Vlk – Valkininkai
Vrn – Varėna
Vrnv – Varanavas, Baltarusija
Vs – Veisiejai, Lazdijų r.
Zrv – Zervynos, Varėnos r.

Šaltiniai

BORYŚ, W., 2006. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

GRINAVECKIENĖ, E. (sud.), 1994. *Lietuvių tarmių tekstai, I. Balatna (Varanavas)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Lenkijos lietuvių šnektų žodyno kartoteka. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LESKAUSKAITĖ, A., 2006. *Kučiūnų krašto šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LESKAUSKAITĖ, A. (sud.), 2009. *Marcinkonių šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LESKAUSKAITĖ, A. (sud.), 2016. *Seirijų šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LESKAUSKAITĖ, A. (sud.), 2018. *Leipalingio apylinkių tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LESKAUSKAITĖ, A. (sud.), 2021. *Lenkijos lietuvių šnektų tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LESKAUSKAITĖ, A., RAGAIŠIENĖ, V., 2016. *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas*. T. 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LESKAUSKAITĖ, A., RAGAIŠIENĖ, V., 2019. *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas*. T. 2. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LESKAUSKAITĖ, A. (sud.), 2020. *Švendubrės apylinkių tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Lietuvių kalbos žodynas, elektroninis leid. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008. URL: www.lkz.lt.

NAKTINIENĖ, G., PAULAUSKIENĖ, A., VITKAUSKAS, V., 1988. *Druskininkų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslo.

Słownik gwar polskich. T. I–VI. Op. J. A. L. KARŁOWICZ. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1900–1911.

TUOMIENĖ, N., 2008. *Ramaškonų šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

VOSYLYTĖ, K. (sud.), 2014. *Palyginimų žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 1–13, рэд. В. У. МАРТЫНІЧАЎ і інш. Мінск, 1978–2010.

Literatūra

- ANGLICKIENĖ, L., 2006. *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore*. Vilnius: Versus aureus.
- BAGDONAS, A., BLIUMAS, R., 2019. *Aiškinamasis psichologijos terminų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- BERESNEVIČIŪTĖ, V., 2010. Prievartos retorika prieš visuomenės nebyliusius: Lietuvos spaudos tekstų apie romus analizė, *Etniškumo studijos*, 2010(1–2). 86–104.
- GRITĖNIENĖ, A., 2018. Šiaurės panevėžiškių vaizdingieji asmenų pavadinimai. In *Rytų aukštaičių patarmė: kaita ir pokyčiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 318–343.
- GUDAVIČIUS, A., 1994. *Leksinė semantika: vienetai, ryšiai, struktūros*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
- GUDAVIČIUS, A., 2000. *Etnolingvistika*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įm.
- GUDAVIČIUS, A., 2007. *Gretinamoji semantika*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- JAKAITIENĖ, E., 1988. *Leksinė semantika*. Vilnius: Mokslas.
- JAKAITIENĖ, E., 2010. *Leksikologija*, II leidimas. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- JASIŪNAITĖ, B., 1995. Endriejaviškių peyoratyvinė leksika (Neigiamieji žmogaus apibūdinimai), *Kalbotyra*, 44(1). 35–47.
- KABAŠINSKAITĖ, B., 2014. *Etimologijos metmenys*. Vilnius: Eugrimas.
- KARALIŪNAS, S., 1997. *Kalba ir visuomenė (Psichologiniai ir komunikaciniai kalbos vartojimo bruožai)*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- KARDELIS, V., 2003. *Rytų aukštaičių šnektų slavizmų fonologijos bruožai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- KARDELIS, V., 2016. *Lietuvių kalbos slavizmai: tyrimo istorija ir perspektyvos*. URL: http://www.lenkutarmes.ff.vu.lt/files/kardelis_slavizmai_lt.pdf (2023.02.12).
- KAZLAUSKAITĖ, R., 2015. Vertinamieji žmonių įvardijimai Janio Jaunsudrabinio trilogijoje *Aija* ir jos lietuviškajame vertime, *Acta humanitarica universitatis Saulensis: Regionas: istorija, kultūra, kalba*, 21. 279–296.
- KREGŽDYS, R., 2016. *Lietuvių kalbos polonizmų žodyno specifikacija / Charakterystyka słownika polonizmów w języku litewskim (Studia Etymologica Baltica I)*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- KVAŠYTĖ, R., ŽUPERKA, K., MASKULIŪNIENĖ, D., 2020. Ar kinta žodžio kaimietis konotacija? *Lietuvių kalba*, 15. 1–9. URL: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22445/21711> (2023.01.15).
- LAPĖ, J., NAVIKAS, G., 2003. *Psichologijos įvadas*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
- LESKAUSKAITĖ, A., 2006. Pietvakarinio Lietuvos paribio šnektos ir slavų kalbos, *Acta Baltico-Slavica*, 30. 391–402.
- LESKAUSKAITĖ, A., 2020. Morphological Integration of the Slavic Loanwords in the South Aukštaitian subdialects. In *Slovanské dialekty v jazykovém kontaktu. Nářeční lexikum v pomezích oblastech v minulosti a současnosti*. Praha, 79–88.
- LESKAUSKAITĖ, A., 2022. *Pietų aukštaičių daiktavardžio gramatinės kategorijos*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- MARCINKEVIČIENĖ, R., 2001. Daiktavardžių konotacijos tyrimas tekstynų lingvistikos metodu, *Lituanistica*, 3(47). 46–57.
- PIKČILINGIS, J., 1975. *Lietuvių kalbos stilistika 2*. Vilnius: Mokslas.

RAGAIŠIENĖ, V., 2018. Punsko ir Seinų šnektų tarminė leksika: skolinių vartoseną, *Terra Jatwezenorum*, 10(1). 71–83.

RAGAIŠIENĖ, V., 2019. Žmogaus paveikslas „Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodyne“, *Terra Jatwezenorum*, 9(1). 51–67.

RAGAIŠIENĖ, V., 2020. Tendencies to use loanwords in the Southern South Aukštaitian subdialects. In *Slovanské dialekty v jazykovém kontaktu. Nářeční lexikum v pomezích oblastech v minulosti a současnosti*. Praha, 89–96.

RAGAIŠIENĖ, V., 2020a. Sposób postrzegania człowieka w „Słowniku południowych gwar południowoaukštackich“ („Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas“). In *Vertybės lietuvių ir lenkų kalbų pasaulėvaizdyje. Wartości w językowym obrazie świata Litwinów i Polaków*. T. 1. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 246–276.

RAGAIŠIENĖ, V., 2022. Žmogų ir jo aplinką apibūdinantys skoliniai pietų aukštaičių šnektose. In *Vakarų ir pietų aukštaičiai: tarmių ir kalbų sąveika*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 394–408.

RUTKOWSKA, K., SAWANIEWSKA-MOCHOWA, Z., 2012. Zapożyczenia litewskie dotyczące człowieka w gwarach polskich na Litwie. Aspekt semantyczny i etnolingwistyczny, *Baltistica*, VIII priedas. 123–141.

SAKALAUSKIENĖ, V., 2006. Leksiniai slavizmai pietinių vakarų aukštaičių šiaurinėje šnektose, *Acta Baltico-Slavica*, 30. 221–231.

SAKALAUSKIENĖ, V., 2022. Žmogų apibūdinantys slavų ir germanų kalbų skoliniai vakarų aukštaičių kauniškių šnektose. In *Vakarų ir pietų aukštaičiai: tarmių ir kalbų sąveika*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 271–302.

SAUKA, L., 1965. Lietuvių liaudies pasakos. In *Lietuvių tautosaka*. T. 3. *Pasakos*. Vilnius: Mintis, 9–55.

STUNDŽIA, B., 1978. Kelios pastabos apie skolinių funkcionavimą tarminėje leksikoje, *Kalbotyra*, 32(1). 138–139.

VAIČIULIENĖ, B., 2013. Punsko šnektos diferencinis žodynas, *Terra Jatwezenorum*, 5(1). 180–203.

ŽUPERKA, K., 1983. *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo.

Vilija Ragaišienė, humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro vyresnioji mokslo darbuotoja.

Vilija Ragaišienė, Doctor of Humanities, senior researcher at the Geolinguistics Centre of the Institute of the Lithuanian Language.

Вилия Рагайшиене, доктор гуманитарных наук, старший научный сотрудник Центра геолингвистики Института литовского языка.